

BIBLIOGRAFICKÉ CITACE PODLE NORMY ČSN ISO 690

(Pro správné citování lze využít citační manažer CitacePRO, který je dostupný z webových stránek Knihovny JAMU pod odkazem Služby.)

Bibliografické citace se uvádějí obvykle na konci publikace v tzv. *Soupisu použité literatury* (*Seznam použité literatury*, *Použitá literatura* apod.). Je to důležitý zdroj informací pro čtenáře, oponenty atp. Hlavní důvody, proč uvádět citovanou literaturu:

- ✓ prokázat vlastní orientaci v tématu a na uvedených publikacích dokumentovat jejich četnost
- ✓ poskytnout čtenářům odkazy na další literaturu, která souvisí s tématem práce
- ✓ dodržet autorskou etiku a zákon o autorských právech (přiznat všechny použité prameny)

Citování použité literatury představuje tři základní kroky:

- ✓ **(I)** vytvoření bibliografické citace = popis publikace, který musí danou publikaci jednoznačně identifikovat, aby ji bylo možno vyhledat v katalogu, v knihkupectví atp.
- ✓ **(II)** vytvoření soupisu (seznamu) těchto záznamů, tj. seřazení jednotlivých bibliografických citací podle určitých kritérií (např. abecedně podle příjmení autora, číselný seznam, tematicky členěný soupis apod.)
- ✓ **(III)** odkazování ve vlastním textu publikace na bibliografické citace v soupisu (většinou formou poznámek, poznámek pod čarou apod.)

I. Vytvoření bibliografické citace (popis publikace)

Existuje několik typů pramenů; u každého platí zásady, jak vytvořit jejich bibliografický popis. Níže je uvedeno několik nejčastějších typů a jejich možných modifikací (monografie, příspěvek ve sborníku, článek v časopise nebo novinách apod.). Po analýze jednotlivých údajů jsou uváděny konkrétní příklady.

Všechny údaje čerpáme z publikace samotné, z jejího titulního listu (autor, název, event. podtitul-podnázev) a z předních stránek (místo, nakladatel, vydání, rok vydání apod.). Ve straších publikacích bývají tyto údaje vzadu na konci publikace. Ke získání potřebných údajů můžeme využít také katalogizační záznamy knihoven (elektronické či lístkové katalogy apod.).

Norma ČSN ISO 690 na jedné straně stanoví přesná pravidla, jak vytvářet bibliografické citace a jak s nimi pracovat, na druhé straně však ponechává některá rozhodnutí na autorovi – může zvolit vedle povinných údajů některé další nepovinné údaje, svobodu rozhodnutí má autor také v grafické úpravě (zvýrazňování, užívání interpunkčních znamének apod.). Konkrétní podoba bibliografické citace (bibliografického popisu publikace) je tedy na autorovi. Je však třeba, aby podle této zvolené podoby pracoval se všemi publikacemi. Všechny citované publikace musí být zpracovány stejně – podle jednotného postupu.

MONOGRAFIE, DIVADELNÍ HRA APOD. („KNIHA“)

Schematická konstrukce bibliografického popisu vypadá následovně:

Autor. Název. Podřízená odpovědnost (= překladatel, editor atp.). Podnázev. Vydání.
Nakladatelské údaje (místo a nakladatel), rok vydání. Rozsah. Edice. Poznámky. ISBN.
(podtržené údaje jsou povinné)

AUTOR (povinný údaj; tzv. „primární odpovědnost“ nebo také „první údaj“)

- *příjmení, jméno (bud' celé křestní jméno nebo iniciála; doporučuji uvádět celé křestní jméno)*
- *příjmení se někdy uvádí zvýrazněně verzálkami, tj. velkými písmeny*
- *jméno nebo jeho iniciálu oddělujeme čárkou*
- *má-li publikace dva nebo tři autory, uvádí se všichni (jejich jména oddělujeme čárkou nebo středníkem)*
- *má-li publikace více než tři autory, uvádí se první, první dva nebo první tři a připojí se zkratka „et al.“ (= et alii) nebo adekvátní česká zkratka „aj.“ (= a jiní)*
- *nemá-li publikace autora, ale editora, redaktora apod., který je uváděn na titulním listě ve funkci tzv. „primární odpovědnosti“, uvádí se jeho jméno s poznámkou v závorce [např. KUNDERA, Ludvík (ed.).]*

Příklady:

- OSOLSOBĚ, Ivo. *nebo* → OSOLSOBĚ, I. *nebo* → Osolsobě, Ivo. *nebo* → Osolsobě, I.
- MIKULKA, Vladimír; ŠVEJDA, Martin J.; VELEMANOVÁ, Věra. *(tři autoři)*
- NOVÁK, J. aj. *(více než tři autoři)*
- NOVÁK Jiří; KUČERA Antonín; BOHÁČOVÁ Marie et al. *(více než tři autoři)*

NÁZEV (povinný údaj)

- *celý hlavní název, jak je uveden v publikaci*
- *uvádí se graficky odlišeně – většinou kurzivou (může být zvýrazněno i jinak)*
- *jde-li o cizojazyčnou publikaci, můžeme (ale nemusíme) uvést do hranaté závorky překlad jejího názvu; v odborných publikacích se to spíše nedělá, snad jen kdyby šlo o nějaké exotické jazyky*

Příklady:

- *Ostenze, hra, jazyk.*
- *Handbuch der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur seit 1945 [Příručka současné německé literatury od r. 1945].*
- *Much Ado About Nothig [Mnoho povyku pro nic]*

PODRÍZENÁ ODPOVĚDNOST (nepovinný autorský údaj)

- *u knih přeložených do češtiny je to překladatel*
- *u těch knih, kde je podíl editora nebo redaktora rozhodující nebo významný (v publikaci je uveden na titulním listě na významném místě), je to editor (vydavatel, redaktor) – jejich funkci označíme za jménem zkratkou v závorce: (ed.) nebo (vyd.) nebo (red.), vždy podle údajů v publikaci*
- *ač jde o údaj nepovinný, doporučuji překladatele uvádět, protože třeba v případě divadelních her to bývá údaj podstatný. Pokud se rozhodneme překladatele uvádět, musíme tak činit u všech přeložených publikací*

Příklady:

- Přel. Alice Flemrová.
- Hanuš Karlach (red.).
- Ludvík Kundera (ed.).

PODNÁZEV (nepovinný údaj)

- *uvádí se, pokud publikace má podnázev (podtitul), který považujeme za důležité zdůraznit, nebo pokud z umístění podtitulu na titulním listu a z jeho grafické úpravy vyplývá, že ho za důležitý považoval sám autor*

Příklady:

- Sémiotické studie.

VYDÁNÍ (povinný údaj)

- *číslo vydání, jak je uvedeno v publikaci*
- *někdy je uvedeno složitěji, např. „Vydání druhé, v Hostu první“ nebo „Nové rozšířené vydání“ nebo „5. autorizované přepracované vydání“*
- *píšeme obvykle arabskou číslicí s tečkou a zkratkou „vyd.“*
- *Někdy se vedle čísla vydání uvádí rovněž rok prvního vydání; je to zpravidla tehdy, je-li to v publikaci uvedeno (nejde o povinný údaj) – signalizuje to, kdy kniha vznikla a jak je stará.*

Příklady:

- 1. vyd.
- 5. vyd., v Hostu první.
- 5. autoriz. přeprac. vyd.
- 2. vyd. (1. vyd. 2002).

NAKLADATELSKÉ ÚDAJE (místo a nakladatel nepovinné údaje, rok vydání - povinný údaj)

- *místo vydání a nakladatel jsou nepovinné údaje, většinou se však uvádějí. Někdy se také uvádí pouze místo (→ Brno, 2004) nebo (řidčeji) pouze nakladatel (→ Větrné mlýny, 2005). Doporučuji uvádět místo i nakladatele!*
- *rok vydání je **povinný** údaj!!!*
- *nakladatelské údaje se uvádějí většinou ve formě → „místo vydání“ : „nakladatelství“, „rok vydání“.*
- *místo vydání a nakladatelství se obvykle oddělují dvojtečkou (můžeme však oddělit také čárkou)*
- *nakladatelství a rok vydání se obvykle oddělují čárkou*
- *pokud není uvedeno místo vydání, napíšeme „místo vydání neznámé“ nebo zkratku „b. m.“ („bez místa“)*
- *pokud není uveden nakladatel, napíšeme „nakladatel neznámý“ nebo zkratku „b. n.“ („bez nakladatele“)*
- *pokud není možno určit rok vydání publikace, uvedeme „bez vrocení“ nebo zkratku „b. r.“ („bez roku“), případně uvedeme odhad doby vydání (cca 1905).*

Příklady:

- Brno : Host, 2002.
- Praha : b. n., 1912.

- místo vydání neznámé (*nebo* → b. m.) : Arte, 1901.
- Praha : Arte, b. r. (asi 1912) (*bez udání roku vydání*)

ROZSAH (nepovinný údaj)

- počet stran, jak je uveden v tiráži či jinde (*nebo podle číslování stran v publikaci*)
- může to být také počet svazků u vícesvazkového díla

Příklady:

- 398 s.
- 5 sv.

EDICE (nepovinný údaj)

- pokud vyšla publikace v nějaké edici, číslované řadě apod., kterou považujeme za důležité uvést

Příklad:

- Teoretická knihovna, sv. 5.

POZNÁMKY (nepovinný údaj)

- považujeme-li za nutné uvést nějaké doplňující údaje
- může zde být např., z jakého originálu bylo dílo přeloženo
- základní charakteristika publikace apod.

Příklady:

- Přel. z německého originálu „Der Auftrag“.
- Dostupné pouze v knihovně Divadelního ústavu, Praha.
- Rukopis z pozůstalosti autora. Uložen v div. odd. Moravského muzea v Brně.

ISBN (povinný údaj)

- identifikační číslo, které přesně určuje publikaci
- bývá uvedeno vpředu, někdy v tiráži, někdy vzadu na deskách knihy
- ve starších českých publikacích ISBN není

Příklad:

- ISBN 80-7294-076-7.

Konkrétní příklady

V příkladech jednotlivých bibliografických citací jsou uvedeny některé možné případy, s nimiž se lze v praxi nejčastěji setkat (monografie s jedním či více autory, cizojazyčné publikace přeložené do češtiny, monografie s editorem či redaktorem, diplomové a habilitační práce apod.). U každého příkladu je uvedena vždy celá varianta a poté varianta zkrácená, která uvádí pouze tzv. povinné údaje.

(1)

(česká monografie s jedním autorem)

- OSOLSOBĚ, Ivo. *OstENZE, hra, jazyk*. Sémiotické studie. 1.vyd. Brno : Host, 2002. 398 s. Teoretická knihovna, sv.5. ISBN 80-7294-076-7.

(zkrácená verze bez nepovinných údajů)

- OSOLSOBĚ, I. *Ostenze, hra, jazyk*. 1. vyd. Brno : Host, 2002. ISBN 80-7294-076-7.
- OSOLSOBĚ, I. *Ostenze, hra, jazyk*. 1. vyd. : 2002. ISBN 80-7294-076-7. (vlastně nejstručnější možná podoba bibliografické citace, kde jsou uvedeny **pouze povinné údaje**; nejsou zde ani údaje o místě vydání a nakladateli)

(2)

(česká monografie se třemi autory)

- MIKULKA, Vladimír; ŠVEJDA, Martin J.; VELEMANOVÁ, Věra. *Kulturně divadelní spolek Puchmajer*. 1. vyd. Praha : Pražská scéna, 2003. 163 s. Antologie nejlepších textů pražského Kulturně divadelního spolku Puchmajer. ISBN 80-86102-32-7.

(zkrácená verze bez nepovinných údajů)

- MIKULKA, V.; ŠVEJDA, M. J.; VELEMANOVÁ, V. *Kulturně divadelní spolek Puchmajer*. 1. vyd. Praha : Pražská scéna, 2003. ISBN 80-86102-32-7.

(3)

(cizojazyčná monografie přeložená do češtiny)

- ECCO, Umberto. *O literatuře*. Přel. Alice Flemrová. 1. vyd. Praha : Argo, 2004. 318 s. Přel. z italského originálu „Sulla letteratura“. ISBN 80-7203-588-6.

(zkrácená verze bez nepovinných údajů)

- ECCO, Umberto. *O literatuře*. 1. vyd. Praha : Argo, 2004. ISBN 80-7203-588-6.

(4)

(monografie s editorem)

- ČERNÝ, Václav. *Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti*. Otakar Mališ (ed.). Univerzitní přednášky. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1996. 342 s. 1. část – středověk. ISBN 80-85787-99-7.

(zkrácená verze bez nepovinných údajů)

- ČERNÝ, Václav. *Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1996. ISBN 80-85787-99-7.

(5)

(cizojazyčná monografie s editorem a s charakteristikou publikace v poznámce)

- FELLINGER, Raimund (vyd.). *Peter Handke*. 6. vyd. (1. vyd. 1985). Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1990. 481 s. Sborník prací různých autorů o díle Petera Handka. ISBN 3-518-38504-6.

(zkrácená verze bez nepovinných údajů)

- FELLINGER, Raimund (vyd.). *Peter Handke*. 6. vyd. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1990. ISBN 3-518-38504-6.

(6)

(diplomová, disertační nebo habilitační práce)

- AUGUSTOVÁ, Zuzana. *Dramatická tvorba rakouského spisovatele Thomase Bernharda : disertační práce*. Praha : Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2002. 228 s. (nevyšlo tiskem, proto nemá ISBN)

(7)

(cizojazyčná divadelní hra přeložená do češtiny)

- BECKETT, Samuel. *Čekání na Godota*. Přel. Patrik Ouředník. 1. vyd. Odeon : Praha, 1986. 141 s. Přel. z francouzského originálu „En attendant Godot“. Světová četba, sv. 542. (starší publikace – nemá ISBN)

(zkrácená verze bez nepovinných údajů)

- BECKETT, Samuel. *Čekání na Godota*. 1. vyd. Odeon : Praha, 1986.

(8)

(slovník, encyklopedie apod., kde není uveden autor, ani editor, ani redaktor)

- *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích (Encyklopedie Diderot)*. 1. vyd. Praha : Nakladatelský dům OP, 1996. 4 sv. ISBN 80-85-841-17-7.

(9)

(vícesvazková publikace s řadou děl různých autorů, kde jsou uvedeni editoři)

- BEJBLÍK, Alois; HORNÁT, Jaroslav; LUKEŠ, Milan (uspořádali). *Alžbětinské divadlo*. 1. vyd. Praha : Odeon, 1978 - 1985. 3 sv.

PŘÍSPĚVEK V MONOGRAFII, ČLÁNEK VE SBORNÍKU APOD.

Schematická konstrukce bibliografického popisu vypadá následovně:

Autor. Název článku. In *Název zdrojové publikace (sborníku)*. Vydání. Nakladatelské údaje (místo, nakladatel), rok, rozsah (strana od – do). ISBN.

- *uveďte se autor a název citované použité části (článku, příspěvku...); název se obvykle graficky nezvýrazňuje*
- *za názvem se uvede předložka „In“ (v) a název zdrojové publikace – tento název se graficky zvýrazní*
- *následují další údaje – platí stejná pravidla jako u „Monografie...“ – viz výše*
- *za rokem vydání – jako poslední údaj – se uvede stránka nebo rozsah stránek, na nichž se nalézá citovaný příspěvek; od roku vydání se odděluje zpravidla čárkou, stránka se označuje zkráceně jako „s.“*
- *ISBN není v tomto případě povinný údaj, není ho třeba uvádět*

Konkrétní příklady

(příspěvek ve sborníku)

- KRAUS, Karel. Nejisté umění. In *O divadle 1 (1986 – 9)*. 1. vyd. Praha : Lidové noviny, b. r. (asi 1990), s. 113 – 143. ISBN 80-7106-018-6.
 - *Poznámka: ISBN není v tomto případě povinný údaj*

- POKORNÝ, Jaroslav. Mýtus a skutečnost Machiavelliho v alžbětinském dramatu. In BEJBLÍK, Alois; HORNÁT, Jaroslav; LUKEŠ, Milan (uspořádali). *Alžbětinské divadlo*, sv. 1 (Shakespearovi předchůdci). 1. vyd. Praha : Odeon, 1978, s. 233 – 246.

(divadelní hra ve sborníku)

- BERNHARD, Thomas. *Der Präsident*. In Bernhard, Thomas. *Stücke 2*. 9. Aufl. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2003 (1. Aufl. 1988), S. 7 – 116. ISBN 3-518-38034-6.
 - *Poznámky: ISBN není v tomto případě povinný údaj*
 - *u cizojazyčných publikací musíme zachovat původní jazyk pokud jde o název (uvádí se tedy originální podoba jména autora a názvu publikace); u ostatních údajů můžeme použít češtinu, tedy místo „9. Aufl.“ (Auflage) napíšeme 9. vyd. apod. Takto „počeštěná“ podoba bibliografické citace by tedy vypadala následovně →*
- BERNHARD, Thomas. *Der Präsident*. In Bernhard, Thomas. *Stücke 2*. 9. vyd. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2003 (1. vyd. 1988), s. 7 – 116. ISBN 3-518-38034-6.

ČLÁNEK V TIŠTĚNÉM ČASOPISE (NOVINÁCH)

Schematická konstrukce bibliografického popisu vypadá následovně:

Autor. Název. *Název zdrojového dokumentu (časopis, noviny)*, rok, ročník, číslo svazku, rozsah (strana od – do). ISSN není povinné.

- *uvede se autor a název článku (příspěvku)*
- *za názvem odděleným tečkou se uvede titul časopisu nebo novin; tento název se obvykle graficky zvýrazní (např. kurzivou)*
- *u časopisů (novin) se uvádí všechny dostupné údaje, které slouží k přesné identifikaci zdroje. Kromě názvu jsou to zejména →*
- *rok a ročník (2004, roč. 13)*
- *číslo časopisu, eventuálně měsíc nebo přesné datum – podle toho, jak je uvedeno [č. 15 (22. září 2004) nebo č. 6 (červen 2004) apod.]*
- *strana nebo strany, kde se příspěvek nachází (s. 12 – 15)*
- *místo čísla ISBN mají periodické publikace číslo ISSN; není to však v tomto typu citací údaj povinný, lze ho vynechat*

Konkrétní příklady

(článek v divadelním časopise)

- UHDE, Milan. Zábavná předehra k poslednímu soudu. *Divadelní noviny*, 2004, roč. 13, č. 15 (22. září 2004), s. 5. ISSN 1210-471X.
 - *Poznámka: ISSN není v tomto případě povinný údaj*

(článek v zahraničním časopise)

- WILINK, Andreas. Krisengipfel. Resümee der ersten Ruhrfestspiele Frank Castorfs. *K.WEST*, 2004, Nr. 7 – 8 (Juli – August), S. 38 – 39. ISSN 1613-4273.
 - *Poznámka: ISSN není v tomto případě povinný údaj*

(článek v novinách)

- (kol). Černé mléko: krutá hra o lásce. *Mladá fronta DNES*, 2004, roč. XV, č. 265 (13. – 14. listopadu 2004), s. B/2. Před premiérou hry V. Sigareva „Černé mléko“. ISSN 1210-1168.
 - Poznámky: ISSN není v tomto případě povinný údaj
 - u novinových článků se může stát, že příspěvky jsou podepsány šifrou (bývá to často např. u divadelních recenzí); na místě autora proto uvádíme tuto šifru. Pokud známe celé jméno autora, můžeme ho uvést do hranaté závorky za šifru

II. Vytvoření soupisu bibliografických citací (seznam použité literatury apod.)

Seznam se řadí podle zvoleného kritéria. Může to být nejčastěji abecední pořadí podle příjmení autora, může však jít také o číslovaný seznam podle pořadí, jak jsou díla citována.

Někdy se soupis použité literatury rozděluje na tematické oblasti. U některých prací se např. dělí na dvě základní části: *Primární literatura* a *Sekundární literatura*. Primární literatura je ta, která je přímo předmětem zkoumání, tj. např. divadelní texty u rozborů, popisu stylu, u monografií dramatiků atd. atp. Sekundární literatura je pak ta, která není přímo objektem zkoumání, ale je *prostředkem* k tomuto zkoumání.

Vytvoření soupisu bibliografických citací znamená tedy seřadit podle zvoleného klíče (abeceda, číselné pořadí) všechny shromážděné citace, které jsme si postupně při práci vytvořili (viz výše uvedené postupy). Lze k tomu využít i funkce obsažené ve Wordu (seznam se „sám“ seřadí např. podle abecedy, „sám“ se očísluje atp.). Máme-li v abecedním seznamu několik položek se stejným prvním prvkem (se stejným autorem), řadíme tyto položky v seznamu podle druhého prvku (tedy podle názvu).

III. Odkazování v textu, citování

Přímo do textu naší publikace (studie, diplomové práce atp.) vkládáme stručné odkazy, které propojují vytvořený soupis bibliografických citací, umístěný na konci práce, s konkrétním místem v jejím textu (odkazují k němu). Odkaz slouží k přesné identifikaci té publikace, z níž byla vybrána část textu, parafrázována myšlenka apod.

Existují v podstatě tři způsoby takového odkazování:

- ✓ (1) metoda číselných citací (odkazování k očíslovanému seznamu)
- ✓ (2) průběžné poznámky (poznámky pod čarou nebo poznámky umístěné na konci kapitol nebo práce)
- ✓ (3) uvádění prvního prvku a data

(1) METODA ČÍSELNÝCH CITACÍ

PŘÍKLAD

TEXT

„Co se takhle oběsit?“ (24, s. 48) říká Estragon Vladimírovi v jednom z nejslavnějších dialogů moderního dramatu. Beckettova hra *Čekání na Godota* se počítá k tzv. absurdnímu divadlu, které poprvé pojmenoval ve své slavné studii Martin Esslin (11). Zajímavým předmětem analýzy by se mohla stát úvaha, zda ve smyslu klasické poetiky dramatu, jak ji definoval Aristoteles (7), jde o tragédii, tedy o střet příkladného a divákovi blízkého hrdiny s osudovou vinou, nebo o komedii, která je „zobrazením lidí horších“ (7, s. 66). Je však třeba mít na paměti, že mechanická aplikace Aristotelových zásad na moderní text by mohla vést k mylným závěrům. (...)

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ (číslovaný seznam na konci publikace)

(zde je uvedena jen jeho část, obsahující ty publikace, které se vyskytují v našem příkladu):

...

7. ARISTOTELÉS. *Poetika*. Přel. Milan Mráz. 8. vyd., v Antické knihovně první. Praha : Svoboda, 1996. Antická knihovna, sv. 67. ISBN 80-205-0295-5.

...

11. ESSLIN, Martin. *Das Theater des Absurden* [Absurdní divadlo]. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1991 [první vydání 1961]. ISBN 3-499-55414-3.

...

24. BECKETT, Samuel. *Čekání na Godota*. Přel. Patrik Ouředník. 1. vyd. Praha : Odeon, 1986.

...

KOMENTÁŘ

- odkazy se připojují přímo do textu formou poznámky (čísllice v kulatých závorkách za místem, kam odkaz patří)

- odkazy čísujeme průběžně, tzn. že publikace, která je odkazována (citována) poprvé, má číslo „1“, další odkaz má číslo „2“ atd. vzestupně za sebou
- pokud se stejná publikace cituje vícekrát, uvádí se každá její další citace pod stejným číslem, které jsme uvedli při první citaci (ve výše uvedeném příkladu se dvakrát cituje Aristotelova *Poetika*, proto mají oba odkazy stejné číslo „7“)
- fakt, že číslice v uvedeném příkladu nejdou vzestupně za sebou a jsou „na přeskáčku“ (pořadí je „24“, „11“, „7“, „7“) znamená, že publikace s nižšími čísly byly už citovány v předchozím textu, který zde není uveden
- pokud uvádíme přesnou citaci textu, musíme ho dát do uvozovek; odkaz v závorce pak obsahuje číslo a také stránku, kde se citát nachází – v našem příkladu je to citace Beckettova *Čekání na Godota* (24, s. 48) a druhá citace Aristotelovy *Poetiky* (7, s. 66)
- pokud neuvádíme přesnou citaci, ale jen parafrázi autorovy myšlenky, nebo odkazujeme k celku nějakého díla, neužíváme uvozovky a v závorce je jen číslo odkazu – v našem příkladu citace Esslina (11) a první citace Aristotela (7)
- každá číslice odkazuje k číslovanému seznamu bibliografických citací, který je umístěn na konci publikace a který jsme vytvořili podle výše uvedených pravidel (viz oddíl II. Vytvoření soupisu bibliografických citací). Tento seznam je seřazen vzestupně podle čísel (nikoli podle abecedy!!!) a tedy podle toho, v jakém pořadí jsme publikace ve svém textu postupně citovali.

(2) PRŮBĚŽNÉ POZNÁMKY

PŘÍKLAD

TEXT

„Co se takhle oběsit?“¹ říká Estragon Vladimírovi v jednom z nejslavnějších dialogů moderního dramatu. Beckettova hra *Čekání na Godota* se počítá k tzv. absurdnímu divadlu, které poprvé pojmenoval ve své slavné studii Martin Esslin². Zajímavým předmětem analýzy by se mohla stát úvaha, zda ve smyslu klasické poetiky dramatu, jak ji definoval Aristoteles³, jde o tragédii, tedy o střet příkladného a divákovi blízkého hrdiny s osudovou vinou, nebo o komedii, která je „zobrazením lidí horších“⁴. Je však třeba mít na paměti, že mechanická aplikace Aristotelových zásad na moderní text by mohla vést k mylným závěrům.

¹ Beckett, S. *Čekání na Godota*, s. 48.

² Esslin, M. *Das Theater des Absurden*.

³ Aristotelés. *Poetika*.

⁴ Tamtéž, s. 66. [nebo: Ibidem, s. 66.]

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ (na konci publikace)

...

ARISTOTELEŠ. *Poetika*. Přel. Milan Mráz. 8. vyd., v Antické knihovně první. Praha : Svoboda, 1996. Antická knihovna, sv. 67. ISBN 80-205-0295-5.

...

BECKETT, Samuel. *Čekání na Godota*. Přel. Patrik Ouředník. 1. vyd. Praha : Odeon, 1986.

...

ESSLIN, Martin. *Das Theater des Absurden* [Absurdní divadlo]. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1991 [první vydání 1961]. ISBN 3-499-55414-3.

...

KOMENTÁŘ

- odkazy se uvádějí formou poznámek pod čarou nebo poznámek na konci kapitoly (poznámky mohou být event. i na konci celé publikace)
- v textu se poznámka označí číslem psaným většinou jako horní index – je výhodné využít funkce „poznámka pod čarou“, která je k dispozici ve wordu
- poznámky v textu se číslují průběžně, vzestupně (word čísluje automaticky)
- v textu poznámky pod čarou se uvede pouze stručný údaj o publikaci – bývá to většinou jen jméno autora a název citované publikace a – pokud odkazujeme ke konkrétnímu místu – také přesné číslo stránky (Autor. Název, strana)
- jestliže se za sebou opakuje odkaz ke stejné publikaci, nemusíme uvádět autora a název – stačí napsat „Tamtéž“ a stranu; v našem příkladě je to případ dvou po sobě následujících odkazů k Aristotelově Poetice (pozn. 3 a 4). Někdy se místo „Tamtéž“ uvádí latinské slovo „Ibidem“ (= tamtéž) nebo jeho zkratky („ib.“ nebo „ibd.“) a pak strana.
- uvádíme-li přesnou citaci, musíme ji dát do uvozovek a v poznámce uvést stranu
- odkazy v poznámkách jsou stručné (autor, název, event. strana); kompletní bibliografická citace, vytvořená podle zásad uvedených v odd. II., je na konci v soupisu bibliografických citací. Seznam je v tomto případě seřazen abecedně.
- poznámky pod čarou nemusí obsahovat jen bibliografické citace, ale také vedlejší komentáře, upozornění, poznámky autora, které nechce začlenit do hlavního textu atp.

(3) UVÁDĚNÍ PRVNÍHO PRVKU A DATA

PŘÍKLAD

TEXT

„Co se takhle oběsit?“ (Beckett, 1986, s. 48) říká Estragon Vladimírovi v jednom z nejslavnějších dialogů moderního dramatu. Beckettova hra *Čekání na Godota* se počítá k tzv. absurdnímu divadlu, které poprvé pojmenoval ve své slavné studii Martin Esslin (1991). Zajímavým předmětem analýzy by se mohla stát úvaha, zda ve smyslu klasické poetiky dramatu, jak ji definoval Aristoteles (1996), jde o tragédii, tedy o střet příkladného a divákovi blízkého hrdiny s osudovou vinou, nebo o komedii, která je „zobrazením lidí horších“ (Aristoteles, 1996, s. 66). Je však třeba mít na paměti, že mechanická aplikace Aristotelových zásad na moderní text by mohla vést k mylným závěrům.

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ (na konci publikace)

...

ARISTOTELES. 1996. *Poetika*. Přel. Milan Mráz. 8. vyd., v Antické knihovně první. Praha : Svoboda. Antická knihovna, sv. 67. ISBN 80-205-0295-5.

...

BECKETT, Samuel. 1986. *Čekání na Godota*. Přel. Patrik Ouředník. 1. vyd. Praha : Odeon.

...

ESSLIN, Martin. 1991. *Das Theater des Absurden* [Absurdní divadlo]. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt. ISBN 3-499-55414-3.

KOMENTÁŘ

- metoda uvádění prvního prvku a data znamená, že odkaz obsahuje „první prvek“, tedy autora publikace, a „datum“, tedy rok vydání publikace, kterou citujeme; citujeme-li konkrétní místo, uvedeme ještě stranu
- odkaz uvedeme přímo do textu práce do kulatých závorek v místě, kam odkaz patří; jednotlivé prvky oddělujeme čárkami
- pokud se jméno autora vyskytuje přímo v textu, uvedeme do závorky jen rok vydání publikace a event. stranu (v našem příkladě je to případ Esslina a prvního odkazu Aristotela)
- podrobnou bibliografickou citaci uvádíme na konci práce v soupisu bibliografických citací, vytvořených podle zásad uvedených v odd. II. Seznam je řazen abecedně, proti zásadám, uvedeným v odd. II., je rozdíl v tom, že rok vydání není na konci bibliografické citace, ale na druhém místě hned za autorem (tedy mezi autorem a názvem)

BIBLIOGRAFICKÉ CITACE PODLE NORMY ČSN ISO 690-2 Elektronické dokumenty nebo jejich části

Tato část doplňuje předchozí informace o způsobu vytváření bibliografických citací podle normy ČSN ISO 690 a týká se citací elektronických dokumentů. Elektronickým dokumentem je podle normy ČSN ISO 690-2 dokument v elektronické formě zpřístupňovaný počítačovou technikou.

Pramenem informací pro vytvoření bibliografické citace elektronického dokumentu je samotná citovaná jednotka nebo doprovodná dokumentace, tedy elektronický dokument a event. materiál, který s ní souvisí a je k ní připojen. Preferovaným pramenem je v tomto smyslu obrazovka, která uvádí název či jeho ekvivalent (např. úvodní obrazovka po přihlášení apod.). Pokud elektronický dokument takovou obrazovku postrádá, lze převzít údaje např. z doprovodného tištěného pramene nebo obalu (např. u CD-ROMU).

ELEKTRONICKÁ MONOGRAFIE, DATABÁZE A POČÍTAČOVÉ PROGRAMY (celý dokument)

Autor. Název. Druh nosiče. Podřízená odpovědnost (další autoři, editoři apod.). Vydání. Místo vydání. Vydavatel. Datum vydání. Datum aktualizace/revize. Datum citování. Edice. Poznámky. Dostupnost a přístup. Standardní číslo (ISSN).

POPIS PRVKŮ

- o *popis níže uvedených jednotlivých prvků je zde uveden jen zkráceně – platí totiž adekvátně to, co je uvedeno v části I. Vytvoření bibliografické citace (popis publikace) na s. 2 – 4 tohoto přehledu*

AUTOR (povinný údaj)

- o *autor bývá označován jako tzv. „primární odpovědnost“*
- o *příjmení, jméno (buď celé křestní jméno nebo iniciála; doporučuji uvádět celé křestní jméno)*
- o *další poznámky viz část I. Vytvoření bibliografické citace (popis publikace), s. 2 – 4 tohoto přehledu*

NÁZEV (povinný údaj)

- o *zapisuje se ve formě, jak je uveden v prameni*
- o *překlad cizojazyčného názvu lze uvést v hranatých závorkách za název*
- o *hned za název se zde uvádí event. podnázev, pokud považujeme za nutné*
- o *další poznámky viz část I. Vytvoření bibliografické citace (popis publikace), s. 2 – 4 tohoto přehledu*

DRUH NOSIČE (povinný údaj)

- o *uvádí se v hranatých závorkách za názvem*

- v praxi se mohou vyskytnout tyto typy nosičů →
 - [online]
 - [CD-ROM]
 - [magnetická páska]
 - [disk]
 - [disketa]
- v případě potřeby je možno přesněji specifikovat →
 - [online databáze]
 - [databáze na magnetické pásce]
 - [monografie na CD-ROM]
 - [počítačový program na disku]
 - [online elektronický časopis]
 - [elektronická pošta]

PODŘÍZENÁ ODPOVĚDNOST (volitelný údaj)

- osoby vykonávající tzv. podřízené autorské funkce – editoři, překladatelé, příjemci elektronické pošty apod.
- další poznámky viz část I. Vytvoření bibliografické citace (popis publikace), s. 2 – 4 tohoto přehledu

VYDÁNÍ (povinný údaj)

- elektronické údaje jsou často aktualizovány nebo rozšiřovány a běžně proto obsahují údaje o vydání
- užívá se slov jako „vydání“, „verze“, „úroveň“, „aktualizace“ apod.
- údaje u seriálových dokumentů (elektronické časopisy, noviny apod.) musí být tyto údaje co nejuplněnější – musí obsahovat chronologické údaje (den, měsíc, rok) a číslování (číslo svazku, sešitu apod.)

MÍSTO VYDÁNÍ (povinný údaj)

- jméno města se zapisuje v jazyce originálu
- tam, kde nejde o místo obecně známé nebo kde by mohlo dojít k záměně, připojí se do hranatých závorek označení státu. Příklad →
 - Gif-sur-Yvette [Francie]
- pokud není místo uvedeno a nelze ho zjistit ani jinak, můžeme uvést „místo vydání neznámé“

VYDAVATEL (povinný údaj)

- lze uvést ve zkrácené podobě, pokud to nezpůsobí nejednoznačnost a pokud jde o zkratku obecně známou. Příklad →
 - Masarykova univerzita
 - MŠMT
- je-li vydavatel neznámý, uvedeme „vydavatel neznámý“

DATUM VYDÁNÍ (povinný údaj)

- zapisuje se tak, jak je uvedeno v dokumentu
- data, která jsou známá, ale nejsou uvedena přímo v dokumentu či v doprovodné dokumentaci, se uvedou do hranatých závorek
- pokud se to považuje za nutné (vzhledem k časté aktualizaci), může tento údaj obsahovat následující prvky: den, měsíc, rok a přesný čas. Příklad →
 - 18. února 2002; 14:04:25

- data zapsaná pouze arabskými čísly (tedy měsíc není slovem, ale číslem) musí být podle normy. Přímo v jednotlivých pramenech se vyskytuje však i odlišně od této normy. Nejlépe je dodržet tu formu, kterou najdeme přímo v prameni. Příklady →
 - 1997-01-20 (tzn. rok-měsíc-den)
 - 08-04-2005 (tzn. den-měsíc-rok)
- pokud vydávání dokumentu skončilo, uveďte se počáteční a konečné datum. Příklad →
 - září 1995 – srpen 2004
- není-li možno datum vydání určit, uveďte se „datum neznámé“ nebo se údaj vynechá

DATUM AKTUALIZACE / REVIZE (povinný údaj)

- protože elektronické dokumenty mohou být často aktualizovány, uvádíme datum poslední aktualizace nebo revize
- datum aktualizace nebo revize se uvádí za datem vydání ve stejné formě jako v prameni. Příklad →
 - aktualizováno v lednu 1997
 - rev. 1. března 2003
- pokud nelze zjistit, údaj vynecháme

DATUM CITOVÁNÍ (povinný údaj pro online dokumenty, volitelný pro ostatní)

- uvádí se v hranatých závorkách
- datum, kdy byl elektronický dokument skutečně viděn, je důležité u online dokumentů, proto je u nich povinný
- uvádí se také tehdy, není-li možno zjistit žádné jiné spolehlivé datum v prameni či v dokumentaci, které by bylo možno uvést v údajích o datu vydání
- datu předchází slovo „citováno“ nebo zkratka „cit.“. Příklady →
 - [citováno 3. září 2002]
 - [cit. 1999-07-08]
 - [cit. 17. května 2004; 21:20 SELČ]

EDICE (volitelný údaj)

- může se uvést, pokud je elektronický dokument součástí větší jednotky, např. edice

POZNÁMKY (volitelný údaj)

- mohou obsahovat např. fyzický popis dokumentu, počet a typ fyzických jednotek atp. Příklad →
 - 1 magnetická páska: 9 stop
- informace o jakýchkoli doprovodných materiálech (uživatelská příručka apod.)
- četnost vydávání. Příklad →
 - aktualizováno každý týden
 - vychází čtvrtletně

DOSTUPNOST A PŘÍSTUP (povinný údaj pro online dokumenty; volitelný pro ostatní)

- u online dokumentů musí být uvedena informace, která identifikuje pramen a jeho přesné umístění
- označuje se slovy „Dostupné v“, „Dostupné na“ apod.
- údaj o přesné adrese se dává do špičatých závorek: < xxx >
- informace o umístění elektronických dokumentů, např. na Internetu, musejí odkazovat na tu kopii dokumentu, která byla skutečně viděna, a musí obsahovat způsob přístupu k dokumentu a síťovou adresu pro umístění. Příklady →
 - Dostupné na Internetu: <gopher://info.lib.uh.edu:70/00articles/e-journals/uhlibrary/pacsreview/v5/n3/pricewil.5n3>
 - Dostupné na World Wide Web: <<http://www.idnes.cz/>>

STANDARDNÍ ČÍSLO (povinný údaj)

- uvádí se, pokud má citovaný elektronický dokument nějaké standardní číslo
- standardnímu číslu musí předcházet jeho označení, tedy např. ISBN, ISSN apod.

Konkrétní příklady

(divadelní hra uveřejněná na Internetu jako součást určité databáze)

- HOFMANNSTHAL, Hugo von. *Jedermann. Das Spiel vom Sterben des reichen Mannes* [online]. Hamburg. Hille & Partner GbR – Projekt Gutenberg DE. SPIEGEL ONLINE GmbH. Ein Unternehmen der SPIEGELnet GmbH. [cit. 8. dubna 2005]. Text hry uveřejněn jako součást projektu Gutenberg, který podporuje odkaz klasické literatury. Dostupné na WWW: <<http://gutenberg.spiegel.de/hofmanns/jederman/jederman.htm>>

(bibliografický údaj k internetovým novinám – obecně, bez citace konkrétního článku)

- *iDNES.cz* [online]. Praha : MAFRA a. s., 1998 – [cit. 14. prosince 2004]. Internetový deník. Dostupné na WWW: <<http://www.idnes.cz/>>.

(konkrétní článek v internetových novinách)

- BOHUTÍNSKÁ, Jana. Národní podniklo výlet do dějin baletu. *iDNES.cz* [online]. Praha : MAFRA a. s. 03-04-2005, 01:00. [cit. 08-04-2005]. Recenze inscenace „Baletománie“ baletního souboru Národního divadla v Praze. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/divadlo.asp?r=divadlo&c=A050401_194055_divadlo_gra>

(bibliografický údaj k internetové verzi Divadelních novin – obecně, bez citace konkrétního článku)

- *Divadelní noviny* [online]. Praha : Společnost pro divadelní noviny, 1992 – . Dostupné na WWW: <<http://www.divadlo.cz/noviny>>.
 - je adekvátní bibliografické citaci *Divadelních novin* v neelektronické (tiskem vydané) podobě

(článek v internetové verzi Divadelních novin)

- NEJEZCHLEBOVÁ, Lenka. Ve skutečnosti pocházím ze Švédska. Rozhovor s Janem Budařem. *Divadelní noviny* [online]. 2003, č. 21 (9. 12. 2003) [cit. 8. dubna 2005]. Dostupné na WWW: <<http://www.divadlo.cz/noviny/archiv2003/cislo21/rozhovor.html>>.

(bibliografický údaj k internetovému časopisu – obecně, bez citace konkrétního článku)

- *Aligace* [online]. Olomouc : Studenti katedry teorie a dějin dramatických umění a dalších spřátelených kateder FF UP Olomouc. 2000 – 2001. [cit.14. prosince 2004]. Vyšla tři čísla: č.1/jaro 2000; č. 2/podzim 2000; č.3/jaro 2001. Dostupný na WWW: <<http://mujweb.cz/kultura/aligace/>>.

(konkrétní článek v internetovém časopise)

- HANZLÍK, Jan. Manhattan. *Aligace* [online]. Jaro 2001, č. 3, s. 7 [rozsah přibližně 4 obrazovky]. Vyd. 9. května 2001. [cit. 14. prosince 2004]. Recenze filmu „Manhattan“ Woody Allena. Dostupný na WWW: < <http://mujweb.cz/kultura/aligace/default3.htm> >.